

ÖRÖKKÉ UGYANAZ

*Útmutató ahhoz,
ami soha nem változik*

MORGAN HOUSEL

A fordítás alapjául szolgáló mű:
SAME AS EVER: A Guide to What Never Changes

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.
This edition published by arrangement with Portfolio, an imprint of Penguin
Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.
Copyright © 2023 by Morgan Housel

Fordítás © Lénárt Szabolcs, Lénárt Hanna 2023
Lektorálta: Havadi Krisztina Borítóterv: Mikula Lajos

Magyar kiadás © A4C Books, 2023
1092 Budapest, Bakáts tér 2.
Felelős kiadó: Szijj György
ISBN: 978-615-6088-04-8

Társkiadók: OTP Global Markets és OTP Private Banking

A magyar kiadás előszavát az OTP Global Markets Igazgatósága,
Bánfi Attila ügyvezető írta.

A könyv megjelenését támogatta:

Minden jog fenntartva. E könyv bármely részét tilos reprodukálni, adatrögzítő
rendszerben tárolni, bármely módon – elektronikus, mechanikus úton vagy
fénymásolatban – közölni a magyar kiadó előzetes engedélye nélkül.

A4C
Books
a4cbooks.hu

Az észszerű optimistáknak

Életünk valóban ugyanolyan, mint örökké volt ...
Az emberiségre sok százezer éve jellemző fiziológiai
és pszichológiai folyamatok a mai napig fennállnak.

CARL JUNG

A bölcsek minden korban mindig ugyanazt mondják,
és a mindenkor hatalmas többséget alkotó ostobák is
a maguk módján így cselekszenek,
amikor pont az ellenkezőjét teszik.

ARTHUR SCHOPENHAUER

A történelem soha nem ismétli önmagát; az ember mindig.

VOLTAIRE

Elsajátítottam egy fontos trükköt: a jobb előrelátás érdekében
gyakorold az utólagos éleslátást.

JANE MCGONIGAL

A halottak tizennégyszer annyian vannak, mint az élők,
mi pedig saját kárunkra figyelmen kívül hagyjuk az emberiség
ilyen óriási többsége által felhalmozott tapasztalatokat.

NIALL FERGUSON

Előszó a magyar kiadáshoz

„Plus ça change, plus c'est la même chose.”

A befektetések iránt érdeklődő olvasók leginkább talán Benjamin Graham klasszikus könyvéből, *Az intelligens befektető*ből ismerhetik ezt a francia mondást. Az értékalapú befektetés atyja a tőzsdére célzott általa: a befektetők pillanatnyi üdvöskéi, az aktuálisan dédelgetett részvények korszakonként eltérőek, ám az árfolyamok mozgása, a befektetők félelme és mohósága, a buborékok és pánik természete mit sem változott. A 17. századi holland tulipánmánia és az 1990-es évek dotkomlufija között – némi túlzással – mindössze annyi a különbség, hogy az előbbiben tulipánhagymával, az utóbbiban internetes részvényekkel spekuláltak.

Minél inkább változik, annál inkább ugyanaz marad – hiszen ami az árfolyamokat végeredményben mozgatja, az soha nem változik.

A könyv, amit az olvasó a kezében tart, alcíme szerint útmutató ahhoz, ami soha *nem* változik. És – mint ahogyan a benne olvasható 23 rövid történetből kiderül – az egyik legfontosabb dolog, ami soha nem változik, az az emberi természet, és ebből fakadóan az emberi viselkedés.

E sorok írásakor az egyik legnagyobb magyar online könyvesboltban 976 olyan könyv kapható, amelynek a címében szerepel a *változás* szó. Olvashatunk a változás bajnokairól, a változás művészetéről, vagy éppen a tudatos változásról.

Morgan Houselnek ezt a – mint hevenyészett piackutatásunk is mutatja – divatos, ám már-már közhelyszerű témát sikerült egyetlen huzárvágással a feje tetejére állítani, és ötletes nézőpontjával egyedivé tenni: ha szeretnénk a változó világunkat megérteni, kezdjük azzal, ami nem változik.

És a hosszú-hosszú ideje változatlan emberi természetből megannyi dolog következik az élet minden területén. A szerző ezekről az univerzális igazságokról mesélve ad nekünk, olvasóknak időtlen leckéket – nagy

sikerű előző könyvével, *A pénz pszichológiájával* ellentétben nemcsak a pénzről, hanem sok egyéb mellett az életről, a történetmesélésről, az elégedettségéről és a motivációról is.

Ízelítőül néhány – hangsúlyozottan szubjektíven válogatott – kérdés, amelyekre a következő oldalakon választ kapunk:

- Milyen banális véletlen okozta minden idők egyik legbriliánsabb illuzionistája, Harry Houdini halálát? (*A kockázat az, amit nem látsz*)
- Hogyan lett egy, az élet minden területén bukott emberből az egyik legjobb amerikai elnök? (*Elvárások és valóság*)
- Ha a csoda esélye egy a tízmillióhoz, akkor milyen gyakran fogunk csodát látni? (*Vad számok*)
- Miért nem lehet a recesszióktól egyszer s mindenkorra megszabadulni? (*A nyugalom veti el az örület magjait*)
- Miért a repülőgépeknek (is) köszönhetjük az atomerőműveket? (*A jövő csodái*)

És természetesen az is kiderül majd, hogy az előbbieket miként kapcsolódhatnak a soha nem változó dolgokhoz.

Ahogy az *intelligens befektető* sem hiányozhat egyetlen komoly befektető könyvespolcáról, az *Örökké ugyanaz* is kihagyhatatlan olvasmány mindenkinek, aki szeretné megérteni a világot, amiben élünk, az embereket, akik körülvesznek bennünket – és legfőképpen önmagát.

Ezzel a gondolatokkal ajánlom a könyvet a kedves olvasó figyelmébe, és kívánok hozzá jó szórakozást, hasznos időtöltést.

Bánfi Attila
ügyvezető igazgató
OTP Global Markets

23 rövid történet dolgokról, amelyek soha nem változnak

Bevezetés

Az élet kis törvényei 13

Hajszál híján

Ha tudod, merre voltunk, rájössz, hogy fogalmunk sincs,
merre tartunk. 17

A kockázat az, amit nem látsz

Nagyon jók vagyunk a jövő előrejelzésében,
a meglepetéseket leszámítva – ám pont a meglepetések azok,
amik igazán számítanak. 27

Elvárások és valóság

A boldogság első szabálya: az alacsony elvárások. 36

Vad elmék

Akik egyedi, neked tetsző módon gondolkodnak
a világról, egyedi, de neked nem tetsző módon
is gondolkodnak róla. 47

Vad számok

Az emberek nem pontosságra, hanem
bizonyosságra vágyanak. 54

A legjobb sztori nyer

A történetek mindig hatásosabbak, mint a statisztikák. 66

Nem kiszámolható

A világot olyan erők hajtják, amelyek nem mérhetőek. 76

A nyugalom veti el az örület magjait

Az örült nem hibásat jelent. Az örült normális;
az örület határán túl lenni normális. 86

Túl sok, túl hamar, túl gyorsan

Egy jó ötlet felturbózva hamar borzasztóvá válik. 96

Amikor a varázslat megtörténik

A stressz képes úgy fókuszálni a figyelmed, ahogy a jó idők soha. 103

Máról holnapra bekövetkező tragédiák és hosszú távú csodák

A jó hírek sok apróság összeadódásából fakadnak,
ehhez pedig mindig idő kell, a rossz hírek viszont
egy szempillantás alatt bekövetkező bizalomvesztésből
vagy katasztrofális hibából születnek. 115

Apró és nagyszerű

Amikor a kis dolgok valami rendkívülivé dagadnak. 121

Eufória és kétségbeesés

A haladáshoz az optimizmus és a pesszimizmus egyidejű jelenléte szükséges. 127

A tökéletesség áldozatai

Óriási előnyt jelent kicsit tökéletlennek lenni. 134

Nehéznek kell lennie

Minden, amiért küzdeni érdemes, némi fájdalommal jár.
A trükk ennyi: ne zavarjon, hogy fáj. 141

Fuss tovább!

A legtöbb versenyelőny előbb-utóbb elillan. 148

A jövő csodái

Mindig úgy érezzük, mintha lemaradnánk, és könnyű alábecsülni egy új technológiában rejlő potenciált. 156

Nehezebb, mint amilyenek látszik, és nem olyan vicces, mint ahogy tűnik

„A fű mindig zöldebb ott, ahol marhasággal trágyázzák.” 162

Ösztönzők: a leghathatósabb erő a világon

Az örült ösztönzők örült viselkedéshez vezetnek. Az emberek, ha ráveszik őket, szinte bármit hajlandóak megindokolni vagy megvédeni. 166

Most megérted

Semmi sem meggyőzőbb annál, mint amit első kézből megtapasztalsz. 173

Időtávok

Azt mondani, hogy „hosszú távra tervezek”, kicsit olyan,
mint állni a Mount Everest lábánál, rámutatni a csúcra,
és kijelenteni: „Oda tartok.” Hát, szép dolog. Lássuk a medvét! 180

Túl keményen próbálni

A nehézségért nem jár pont. 186

A sebek begyógyulnak, a hegek megmaradnak

Mi olyat éltél át, amit én nem, és amitől azt hiszed, amit?
És én is úgy gondolkodnék a világról, mint te,
ha én is átéltem volna azt, amit te? 194

Kérdések 201

Köszönetnyilvánítás 204

Jegyzetek 205

Bevezetés

Az élet kis törvényei

Egyszer együtt ebédeltem Warren Buffett egyik közeli ismerősével. A férfi – nevezzük Jimnek (nem ez az igazi neve) – és Buffett 2009 végén együtt autóztak a Nebraska állambeli Omahában. A világ-gazdaság rendkívül lerobbant állapotban volt ekkoriban, és Omaha sem volt kivétel ez alól. Az üzletek bezártak, a kirakatok be voltak deszkázva.

Jim Warrenhez fordult: „Minden annyira rossz most. Hogyan fog valaha is kilábalni ebből a gazdaság?”

Warren ezt kérdezte: „Jim, tudod, melyik csokiszeletből adták el a legtöbbet 1962-ben?”

„Nem” – felelte Jim.

„A Snickersből – adta meg a választ Warren. – És tudod, hogy melyik csokiszeletből adják el a legtöbbet most?”

„Nem” – felelte Jim.

„A Snickersből” – mondta Warren.

Néma csend. Ennyi volt a beszélgetés.

Ebben a könyvben rövid történeteket olvashatsz arról, ami sohasem változik a változó világunkban.

A történelem bővelkedik az olyan meglepetésekben, amelyeket senki nem láthatott előre. Azonban hasonlóképpen bővelkedik időtlen bölcses-ségekben is.

ÖRÖKKÉ UGYANAZ

Ha visszamennél az időben ötszáz évet, vagy előreutaznál ugyanennyit, megdöbbenél, mennyit változott a technológia és az orvostudomány. A geopolitikai rend érthetetlen lenne számodra. A nyelv és a dialektus teljesen idegen lenne.

De azt vennéd észre, hogy az emberek ugyanúgy bedölnének a mohóságnak és a félelemnek, ahogy a mai világban teszik.

Azt látnád, hogy az embereket a számodra ismerős módon téveszti meg a kockázat, az irigység és a törzsi hovatartozás.

Az emberek mai viselkedésére emlékeztető túlzott magabiztosságot és szűklátókörűséget tapasztalnál.

A boldog élet titkát és bizonyosságot kereső emberekkel találkoznál, pedig olyan formában, hogy arra támaszkodni lehetne, ezek egyike sem létezik.

Amikor a számodra idegen világba kerülnél, az emberek viselkedését néhány percig figyelve megállapítanád: „Ó, ezt már láttam. Örökké ugyanaz.”

A változás felkelti a figyelmünket, lévén meglepő és izgalmas. Ám a soha nem változó viselkedések tanítják nekünk a történelem legfontosabb leckéit, mert előre jelzik, mire számíthatunk a jövőben. A te jövődben. *Mindenki jövőjében*. Mindegy, ki vagy, honnan származol, hány éves vagy, mennyi pénzt keresel, az emberi viselkedés időtlen leckéi a legfontosabb dolgok közé tartoznak, amiket valaha is megtanulhatsz.

Egyszerű elgondolás, mégis könnyű figyelmen kívül hagyni. Amint azonban magadévá teszed, jobban megérted a saját életedet, azt, hogy miért úgy működik a világ, ahogy, és nyugodtabban tekintesz arra, amit a jövő tartogat.

Jeff Bezos, az Amazon alapítója egyszer megjegyezte, hogy gyakran felteszik neki a kérdést: mi fog változni az elkövetkező tíz évben? „Azt a kérdést azonban szinte soha nem hallom, hogy mi nem fog változni a következő tíz évben – mondta. – És elmondom neked, hogy a két kérdés közül igazából a második a fontosabb.”

A soha nem változó dolgok azért fontosabbak, mert bizonyosságot meríthetsz annak tudatából, ahogyan a jövőt formálják. Bezos úgy fogalmazott, hogy képtelenség egy olyan jövőt elképzelni, ahol az Ama-

BEVEZETÉS

zon-vásárlók nem alacsony árakra és gyors kiszállításra vágnak – ezért hatalmas befektetéseket eszközölt ezekbe.

Ugyanez a filozófia az élet szinte minden területén működik.

Fogalmam sincs, hogy a részvényt piac mit fog jövőre (vagy bármelyik évben) produkálni. Az emberek mohóság és félelem iránti fogékonyságukban ugyanakkor nagyon is biztos vagyok, mert ez sohasem változik. Így arra fordítom az időm, hogy ezen gondolkodjak.

Fogalmam sincs, hogy ki nyeri a következő elnökválasztást. Abban azonban nagyon is biztos vagyok, hogy az emberek törzsi identitásokhoz való kötődése miként befolyásolja a gondolkodásukat, mert ez ugyanaz, mint amilyen ezer évvel ezelőtt volt, és amilyen ezer év múlva is lesz.

Nem tudom megmondani, hogy mely vállalatok fogják uralni a következő évtizedet. Azt viszont tudom, hogy a vállalatvezetők hagyják, hogy a siker a fejükbe szálljon, lustává és önteltté válnak, és előbbutóbb elveszítik versenyelőnyüket. Ez a történet sok száz év alatt sem változott, és soha nem is fog.

A filozófusokat évszázadok óta foglalkoztatja az a gondolat, hogy az életed végtelen számú módon alakulhat, és véletlen csupán, hogy pont ezt az életet éled. Lenyűgöző ezen elmélkedni, és óhatatlanul felmerül az emberben a kérdés: mi az, ami életed minden elképzelhető változatában igaz lenne, nem csak ebben az egyben? Nyilvánvalóan ezekre az általános igazságokra kell a leginkább koncentrálni, mert ezek nem a sorson, a szerencsén vagy a véletlenen múlnak.

A vállalkozó és befektető Naval Ravikant a következőképpen fogalmazta meg ezt: „Ezer párhuzamos univerzumból 999-ben gazdag szeretnél lenni. Nem abban az ötvenben szeretnél gazdag lenni, ahol szerencséd volt, tehát a szerencsefaktor ki akarod húzni... Úgy szeretnél élni, hogy ha ezerszer élném az életem, abból 999-szer sikeres legyek.”

Erről szól ez a könyv: mi az, ami az ezernyi párhuzamos univerzum mindegyikében igaz lenne?

A következő huszonhárom fejezet mindegyike önállóan is olvasható, így semmit nem vesztesz, ha tetszés szerint ugrálsz és választasz közöttük. Ami közös bennük – ebben biztos vagyok –, az az, hogy a

ÖRÖKKÉ UGYANAZ

témák mindegyike éppolyan időszerű lesz évszázadok múlva, mint amilyen évszázadokkal ezelőtt is volt.

Egyik fejezet sem hosszú, olvasd őket nyugodtan. Több közülük a Collaborative Fundnál lévő blogomról származik, ahol a pénz, a történelem és a pszichológia metszetéről szoktam írni.

Az elsőben – benne egy személyes történettel életem legrémisztóbb napjáról – azt nézzük meg, hogy mennyire törekeny a világ.

Hajszál híján

Ha tudod, merre voltunk, rájössz, hogy fogalmunk sincs, merre tartunk.

A történelem egyik nagy tanulsága, hogy a világon mennyi minden múlik egy hajszálon. A történelem legjelentősebb és legnagyobb következményekkel járó változásainak java része véletlenszerű, előre nem látható, átgondolatlan esemény vagy döntés miatt következett be, és vezetett csodához vagy káoszhoz.

Tim Urban írta egyszer: „Ha visszamennél az időben a születésed előttre, félnél bármit is csinálni, mert tudod, hogy elég a jelent csupán egy kicsit megkocogtatni, és már az is óriási hatással lehet a jövőre.”

Milyen hátborzongatóan igaz.

Hadd meséljek el egy személyes történetet arról, hogyan kezdett el érdekelni ez a téma.

Az egész gyermekkoromat versenyszerű síveléssel töltöttem a Tahoe-tónál. A Squaw Valley sícsapat tagja voltam, és egy évtizeden át ez állt életem középpontjában.

A csapatunk tucatnyi versenyzőből állt. A kétezres évek elején tinédzserek voltunk, és a társaság túlnyomó többsége ideje legnagyobb ré-

ÖRÖKKÉ UGYANAZ

szét együtt töltötte. Heti hat napot, évi tíz hónapot síeltünk, és mindig oda utaztunk a világban, ahol havat találtunk.

A csapat többsége nem állt hozzám közel – ehhez túl sok időt töltötünk együtt, és folyton cicaharcot vívtunk egymással. Ám négyen elválaszthatatlan barátokká váltunk. Ez két ilyen barátom, Brendan Allan és Bryan Richmond története.

Csapatunk 2001. február 15-én érkezett haza egy coloradói versenyről. A hazafelé tartó járatunk késett, mert a Tahoe-tónál még egy ottani mércével is extrémnek mondható hóvihár tombolt.

Friss havon nem lehet versenyszerűen síelni – ahhoz keményen összeállt, jeges hó szükséges. Az edzés tehát elmaradt, Brendan, Bryan és én pedig egy általunk csak szabad síelésnek nevezett hétre készülhetünk: spontán lazulás, síelgetés és szórakozás.

A hónap első felében több méter vastagságú könnyű, száraz hó hullott a hegyekre, olyan, amilyen a csípősen hideg levegőből szokott esni. A február közepén érkező vihar másmilyen volt. Meleg volt – a hőmérséklet alig süllyedt fagypontra – és közel egyméternyi erős, nehéz, vizes havat hozott magával.

Akkor bele sem gondoltunk, de a szárazabb hóra hulló nedves, nehéz hóréteg tankönyvi példája a lavinák kialakulásához kedvező körülményeknek. A könnyű hórétegre hullott nehéz hó elképesztően instabil, és hajlamos arra, hogy a felső réteg megcsússzon.

A sípályák üzemeltetői nagyszerűen meg tudják védeni látogatóikat a lavináktól azáltal, hogy a legveszélyesebb pályákat lezárják, és késő éjjel, mielőtt a síelők reggel megérkeznének, célzott robbantásokkal szándékosan lavinákat idéznek elő.

Amennyiben azonban a lezárt területen síelsz – mert átbújssz a pályát a tiltott, szűz havas területtől elválasztó szalag alatt –, az előbbieket mit sem érnek.

2001. február 21-én reggel Brendan, Bryan és én a Squaw Valley sícsapat öltözőjében találkoztunk, ahogy korábban már sok százszor tettük. Amikor aznap reggel eljött otthonról, Bryan utolsó szavai ezek voltak: „Ne aggódj, anyu, nem fogunk lezárt területeken síelni.”

Ám amint becsatoltunk a kötésbe, pontosan ezt tettük.